

Dr. DIÓSZEGI GYÖRGY ANTAL

Lovasíjász civilizációnk hadművészetének egyetemes jelentősége a Kárpátokon túli gyepűtérsegeink határvédelmi rendszerével összefüggésben

Lovasíjász civilizációnk XIII. századi haderejének összefüggései terén kiemelt fontossággal bír az egyetemes jogtörténeti értéktárat képviselő 1222. évi magyar „*Aranybulla*”. Évszázadokon átívelő jogéleti örökségünk felmutatása érdekében 2022-ben számos remek rendezvény került megtartásra a 800. évforduló méltó megünneplése és II. András királyunk történelmi öröksége jegyében! Az 1222. évi magyar „*Aranybulla*” kapcsán fontos jogtörténeti örökség, hogy két alkalommal is megújításra került: először 1231-ben II. András király, másodsor pedig 1267-ben IV. Béla király révén. Lovasíjász civilizációnk hadművészeti és jogtörténeti összefüggései körében indokolt utalni arra is, hogy az „*Archiregnum Hungaricum*” törvénykezésében a magyar pásztorjog („*ius valachicum*”) szintén mindvégig különleges értéket képviselt. E jogintézmény kizárólag hazánkban született meg, ami természetes is, hiszen a lovasíjász pásztorvilágunk erőforrásai jelentették minden korábbi történelmi korszakunkban is a haderő alapját. E tárgykörben meg kell jegyezni, hogy egyetlen korabeli európai uralkodó sem volt olyan hatalmi helyzetben, hogy olyan díszes és erős lovasíjász hadsereget tudott volna saját személyében a Szentföldre vezetni, mint azt 1217-ben tette II. András magyar király. Több hősi csata és kiváló diplomáciai sikerek elérése után 1218-ban a Szentföldről indult el II. András és magyar lovasíjász hadserege, hogy szárazföldi úton térjen vissza a hazájába. A tatárjárás pusztításai után a második honalapítónk, IV. Béla király rendkívül gyors

és igen eredményes hadszervezést valósított meg. Nemzetközi szinten is fontos felmutatni e királyi teljesítmény egyetemes értékét, melyre jó példa az a diadal, amit a közös magyar-görög haderő 1259-es pelagóniai csatájában értek el lovasíjászaikkal. A kővárak közismert építési hulláma mellett indokolt a Kárpátokon túli gyepűtérsegeink határvédelmi rendszerének azon történelmi örökségét is felvázolni, melynek alapját az ottani lovasíjász haderőnk képezte.

I. A második honalapítás egyetemes jelentősége

Második honalapítónk, IV. Béla királyunk 1270-ben hunyt el. Indokolt méltón megemlékezni az 1241-1242-es tatárjárás után kiemelkedő országszervező és nemzetmentő uralkodói minőséget felmutató uralkodónkról. Ez a királyi életút azért teljesebbé válik, mert 1241-ben a muhi csatavesztés után lova hátán elvágatva sikerrel menekült meg az őt üldöző ellenséges lovasság elől! A Kárpát-medencében hatalmas erőt jelentő IX. századi magyar lovasíjász minőség jelentette az alapját egy évszázaddal később Szent István országszervezésének; és ugyanez a lovasvilág teremtette meg IV. Béla király számára a második honalapítás lehetőségét. Az 1241-es muhi csata lovasvilága kapcsán utalok arra, hogy a XIV. század közepén készített emlékeztetmíveltségi remekművet jelentő kódexünkben, a Képes Krónikában is megtalálható a fehér lován vágató magyar király sikeres menekülésének ábrázolása az őt

üldöző ellenséges lovasság elől. Rendkívüli lovasteljesítmény volt ez IV. Béla király és kísérete részéről, hiszen a mongol haderő a korábbi évtizedekben elért hódításai során minden esetben arra törekedett, hogy az elfoglalt terület uralkodóját elfogja és megölje. Magyarországon ezt nem tudták elérni, mert XIII. századi magyar hőseink remek lovakkal bíró kiváló lovasokként utolérhetetlenek voltak. Korabeli méneseink kiválósága hatalmas hadművészeti előnyt jelentett évszázadokon át, és a lovak megbecsülése a magyar nemesi címerek világában is megmutatkozott! Királyunk menekülésének körülményeiről 1995-ben Hajdu Imre így értekezett: *„A muhi csatából szinte a csodával határos módon tudott megmenekülni IV. Béla király.”* Ez főként azért sikerült, mert *„amikor a király lova kidőlt”* a csata utáni hosszú vágta során, akkor a *„Fáy-család őse, Rugacs vitéz”* volt az, aki *„odaadta neki saját lovát, ő pedig a halottak közé feküdt, s holtnak tette magát”*. E magyar vitéz *„csak az éj leple alatt tudott elmenekülni a csatatererről”*. *„Nemes tettét és fiainak az ütközetben tett szolgálatait a király később elismerte, s jutalmul Rugacs két fiának, Donnak és Barnabásnak adta a Fáj nevű földet Abaújban. A család címerében az a jelenet látható, amikor Rugacs IV. Bélának átadja lovát.”* (1) IV. Béla király és kíséretének lovasbravúrja nemzetünk számára hatalmas eredményt és reményt jelentett; míg az ellenség számára igen nagy kudarcot eredményezett! Dr. Csorba Csaba ezt rögzítette: a tatárok számára, ahogy *„telt az idő, egyre inkább semmivé vált a gyors Sajó menti győzelem eredménye”*. *„A király megmenekülése megóvta hazánkat az esetleges trónviszályoktól.”* *„A magyar sereg jelentős része megmaradt, a védelem újjászerveződött, a tatár haderő viszont az ellenállási góccok felszámolása és a megszállás biztosítása következtében fokozatosan fogyott, illetve szétaprózódott.”* *„Egy esztendővel a Sajó menti csata után - amely korántsem volt magyar szempontból*

megsemmisítő vereség - a tatárok helyzete az országban egyre inkább tarthatatlanná vált.” 1242-ben *„a tatárok elvonultak, anélkül, hogy a királyt kézre kerítették volna, s az országot adófizetővé, illetve tatár tartománnyá tették volna”*. *„Muhi voltaképpen egy magyar szempontból győzelmes háború vesztés csatája.”* (2) E körben előzményként indokolt utalnom arra, hogy magyar hadtörténeti értéktárunknak vannak olyan történelmi emlékei is, melyek az őshazában maradt, azaz a XIII. századi *„Magna Hungaria”* keleti magyarságának hadművészeti sikerével függenek össze! Fontos történelmi emlék, hogy 1223. május-júniusában *„Dzsingisz kán hadai”* legyőzik *„az orosz fejedelmek és a kunok egyesült seregét”*, ám ezt követően a *„volgai bolgárok és a baskíriai magyarok győzelmet aratnak a mongolok fölött”*. (3) E körben indokolt utalnom arra, hogy egy évtizeddel később indult el Julianus barát és három társa 1235. május elején az Esztergom melletti Újfaluból a keleti magyarok megtalálása céljából. A Kárpátokon túlra vezető útjuk során a Duna mentén lévő kereskedelmi és hadiúton jutottak el Konstantinápolyba, ahol hajóra szállva keltek át a Fekete-tengeren. Julianus végül meg is találta az őshazát jelentő *„Magna Hungaria”* területén élő keleti magyarokat. Ám most térjünk vissza az 1241. április 11–12-én zajló muhi csata szörnyű következményeire, hiszen ennek során és következményeként a magyar állami és egyházi vezetőink közül többen is elhunytak. Királyunk testvéröccse, Kálmán herceg is remek lovas volt: megsebesült a csatában, ám ennek ellenére szintén meg tudott menekülni. Váltott lovakkal elérte Pestet, és az üldözők elől a Dunán is átkelt, ám végül súlyos sérülései következményeként májusban elhalálozott. Csázma mellett temették el a beginák monostorában. A magyar államélet meghatározó személyiségei közül Tomaj Dénes nádor, Szerafin fia Andor országbíró, Rátót Domokos tárnokmester és Gutkeled Miklós horvát bán szintén a tatárjárás során elesett hősi halottak közé

tartoztak. Csataéri vértanúink között ott voltak a hadvezéri és vitézi erényekkel bíró magyar főpapjaink is: Mátyás esztergomi érsek, Ugrin kalocsai érsek, Gergely győri, Ádám nyitrai püspök, Rajnald erdélyi püspök, valamint Miklós szebeni prépost, alkancellár. A világhódító mongol birodalom által okozott hatalmas pusztítás után rettenetesen nehéz helyzetből sikerült újraszerveznie az országot IV. Béla királyunknak: ez volt a második honalapítás csodája, ami a muhi csata után pár hónappal később meg is kezdődött! 1241 szeptemberében Geregye nembeli Pál országbíró feladatává tette a Duna vonalának védelmét, hogy a tatárok további pusztítását megakadályozza. (4) Ráadásul a mongolok mellett még a Magyarországra törő osztrák és stájer seregek ellen is meg kellett küzdenie a magyar lovasíjászoknak. 1242 őszén már Bécsig nyomult előre a magyar haderő. A Kárpátok védelme jegyében 1243 júniusában megerősítette és bővítette a szepesi nemesek kiváltságait és meghatározta katonai kötelezettségeik rendjét. Egyúttal a Kárpátokon túli régi magyar gyepűrendszer újjászervezését is megkezdte magyar királyunk. E körben legfontosabb volt a haderő újraszervezése: ez oly hamar és jól sikerült, hogy a határvédelmet ellátó magyar lovasíjászaink ezt követően évtizedeken át sikerrel verték vissza a tatár támadásokat. IV. Béla királyunk ezt azzal érte el, hogy újraszervezte a Szörényi Bánságot és a Macsói Bánságot. IV. Béla király 18 esztendővel Muhi után olyan erős lovasíjász haderővel rendelkező Magyarországot teremtett, amelyik nemzetközi szinten is megmutatta a katonai erejét! Fontos hadtörténeti emlékünkhöz az a csata, amire 1259 szeptemberében került sor. A pelagóniai hadszíntéren egyesült görög-magyar sereg szállt szembe az epiroszi-frank csapatokkal! E csataéri győzelem annak volt köszönhető, hogy magyar lovasíjászaink 1257-1259 között több alkalommal is egyre nagyobb mértékű hadjáratokban vettek részt a Kárpátokon túli térségekben. E térség jelentősége a Duna mentén folytatott

kereskedelemből fakadt: ezen, a Fekete-tenger partvidékéig folytatott távolsági kereskedelmünk biztonságát a Kárpátokon túli gyepűtérség magyar lovasíjász hadereje szavatolta. A pelagóniai csatában VIII. (Palaiologosz) Mikhaél nikeai görög császár seregrészeinek vezérei Ioannész Palaiologosz, Alexiosz Sztrategopoulos és a thesszaliai Ioannész Doukasz (1239–1289) voltak. A görögöket támogató magyar haderő létszáma további kutatásokat igényel. A „*Moreai krónika*” ezt rögzítette: „*Magyarországról ezerötszáz jöttek, akik mind válogatott lovas íjászok voltak*”. Más helyütt arról írt az ismeretlen szerző, hogy voltak e csatában „*magyarok vagy háromezren, valamennyien íjászok*”; illetve megint másutt pedig azt rögzítette, hogy harcoltak itt „*magyarok tizenháromezren, valamennyien íjászok*”. (5) A pelagóniai csatában győztes egyesített görög-magyar haderő okán indokolt arra is utalnom, hogy IV. Béla király felesége a görög Laszkarisz Mária volt. Évszázadokon át ható nemzetközi jelentőséggel bírt a Kárpátokon túli magyar lovasíjász világ által megvalósított határvédelem, melynek megteremtése hatalmas eredmény volt IV. Béla királyunk második honalapítói életútjában!

II. Soós György diadala a tatár Nogaj kán felett!

Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György a XIII. század legkiválóbb magyar hadvezérei közé tartozott. Hadvezéri életútja során a legfontosabbak azok az események, melyek a Kárpátok túloldalán lévő határvédelmi térségeink magyar lovasíjász világának egyetemes jelentőségével vannak összefüggésben. A tatárjárás pusztításai után a második honalapítónk, IV. Béla király rendkívül gyors és igen eredményes hadszervezést valósított meg, és ennek legfontosabb térségeit a Kárpátok jelentették. A határt megvédő lovasíjász magyar haderő a

XIII. század második felében kiváló eredményességgel verte vissza a tatárok támadásait. E tárgykörben azt a legfontosabb kiemelten hangsúlyozni, hogy e korszakban a tatárok a Kárpátok térségében Vereckétől Havasalföldig számos helyen intéztek támadást, ám a második honalapítás során megszervezett lovasíjász magyar határvédelem sikerrel verte vissza a szintén lovasíjász ellenséget! 1285. február elején a „*tatárok Telebuga és Nogaj kánok vezetésével Vereckénél betörnek az országba*”. „*Északkelet-Magyarországot és az Alföldet pusztítják, egészen Pestig hatolnak*.” A kiváló magyar hadvezér, Baksa nembeli György „*Regéc vára alatt (Abauj vármegye) sikerrel harcol ellenük*”. (1) De máshol is nagy összecsapásokra került sor! 1285-ben Erdélyben „*a visszavonuló tatár seregekkel*” vívott csaták okán indokolt arra utalni, hogy „*az aranyosi székeleyk*” a „*tatárok dühödttámadásával Torockó vára alatt hősiessé szembeszálltak, hogy kiszabadítsák honfitársaikat, és abban az összecsapásban több mint ezer embert szabadítottak ki a tatárok keserves és szörnyű fogságából*”. (2) E tárgykör okán fontos adalék, hogy a Kolozsváron elhunyt Jakó Zsigmond Pál (1916–2008) Széchenyi-díjas történész, művelődés- és gazdaságtörténész, levéltáros, paleográfus, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja a következőket rögzítette 1975-ben: A „*torockói völgy legkésőbb a XIII. század közepén már az előkelő Ákos nemzetséghez tartozó Thorotzkay család birtokában volt*”; és „*adatszerűen is bizonyítható, hogy az 1285. évi tatár beütés idején*” a „*falu és a vár birtokosa az alvajdaságot is viselt Thorotzkay Ehellős (Achilles) fia, Ehellős comes*” volt. (3) E névhasználat fontos emlék a középkori Erdély filhellén műveltségi világa tekintetében is! A magyar lovasíjász haderő nemzetközi téren is felmutatta a hadművészeti értéktárait, melynek keretében indokolt a XIII. századi magyar-lengyel fegyverbarátság korabeli emlékeire is felhívni a figyelmet. „*A tatár*

hadak Lengyelországra rontottak rá 1287 végén, a krakkói herceg, Leszko Magyarországon keresett menedéket.” „*Baksa nembeli Simon fia György*” ekkor a lovasíjászaival behatolva „*Lengyelországba megtámadta a tatárokat*” a „*saját kezdeményezésére*”; majd pedig „*Szandec vára környékén több mint ezer tatárt megtámadott, akikkel harcolva vezérüket, illetve fejedelmüket megölte, közülük is sokakat elpusztított, és katonáival a terület lakói közül szinte megszámlálhatatlanul sok személyt szabadított ki a tatárok fogságából*”. A tatár támadás kapcsán fontos, hogy „*egy kisebb csapatuk megsemmisítése ellenére az országba beütő csapatok egy része megkísérelt bejutni Magyarországra is, a Szepesség irányából*”. Az „*ott tartózkodó György a csapataival védte a hágókat*”: „*ott éjjel-nappal harcolt ezekkel a tatárokkal csapatonként, és többeket megölt közülük saját és övéi vérének hullatásával*”. A „*tatárok György mesternek – aki keményen szembeszállt velük – derekassága és igyekezete folytán nem tudtak behatolni földünkre és megszállni azt, Isten segítségével, hanem megfogyatkozva és vereséget szenvedve vonultak vissza erről a vidékről*”. (4) Fontos kiemelten rögzíteni a magyar lovasíjász haderő egyetemes jelentőségét a határvédelem terén! 1287-ben Baksa György hősi „*ellenállása megakadályozta, hogy ismét tatár hadak léphessék át a Kárpátokat*”; és „*Nogaj és Telebuga kis-lengyelországi betörésekor*” a „*visszavonuló tatár hadakat*” támadó „*Baksa György elverte*”. (5) Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György hadvezéri minősége kapcsán kiemelendő, hogy egy évtizeddel korábban Havasalföldön szintén olyan csatateri győzelmet aratott, melynek kimagasló jelentősége volt a Kárpátokon túli térségek magyar határvédelmi rendszerének kialakítása terén! A Szepességből származó Hunfalvy Pál (1810–1891) jogász, néprajztudós, nyelvész, az 1848–1849-es szabadságharc idején országgyűlési képviselő,

akadémikus a következő összefüggésekre mutatott rá 1894-ben: Havasalföldön 1275 után „*Sóvári Soós György mester hamar rendet csinálja*”. Ezt „*beszéli el 1282-ben László király oklevele, amely Sóvári Soós Györgynek sok más jeles tetteit is előszámlálja*”. „*Ezen oklevél azért is nevezetes, mert abban a „Cumania” név helyett „aliqua pars de regno nostro ultra Alpesexistens” fordul elő; tehát Kunország ezentúl Havasalföld lesz, melyet a byzantinus írók Ungrovlachiának*” kezdtek nevezni. (6) Kimagasló jelentőséget képvisel, hogy a Kárpátokon túl fekvő, azaz az „*Olton túli tartomány*” neve „*a kunok uraságának végével lesz Magyarországgé*”: „*a magyar hatóság kezdetével*” születik meg az „*Ungrovlachia*” megnevezés. (7) A XIV. századi görög tudós, „*Kantakuzenus, azon kornak írója*” művében „*találjuk, tudtomra először 1324 tájban, hogy a byzantinusok Havasalföldet Ungrovlachiának nevezik vala, ezzel helyesen fejezvé ki a politikai viszonyt Havasalföld és a magyart korona között*”. A „*magyar királyok latin okleveleikben azt a Havasalföldet*” a „*partes nostrae Transalpinae*” megnevezéssel illették. A „*byzantinus írók és a konstantinápolyi zsinat, vagyis a keleti egyházi legfőbb kormányzék*” oklevelei „*Ungrovlachiának nevezték mindig*” a Kárpátokon túli magyar térséget. (8) A „*középkorban általánosan elterjedt blakhosz-vlakhosz*” megnevezés a „*bizánci görög*” műveltségi körben született meg. A középkori eredetű, „*a magyar koronától való függést is tükröző Ungrovlachia országnév*” a „*17. században*” bekerült a „*havaselvei fejedelemség címerébe*”. (9) Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György XIII. századi győzelmei a tatárok felett azzal az eredménnyel jártak, hogy a Kárpátokon túli területeken a magyar állam- és egyházrend olyan intézményrendszerei jöttek létre a lovasíjász haderőnk hadművészeti értéktárai alapján, melyek aztán a XIV. században a törökök támadásai ellen is hatékony határvédelmet jelentettek. Indokolt azt is rögzíteni, hogy a görög vlahosz szó

értelme pásztor. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „*ius valachicum*”, azaz a pásztorjog, és az ebbéli életmódot kifejező XIV. századi vlah/oláh szó is. Havasalföld görög neve Oungrovlachia volt, ami Magyarpásztorföld jelentéssel bír: ez volt a görög műveltség világképében a Kárpátokon túli magyar lovasíjász nemzetségek nagy szabadságban élő nagyállattartó pásztorvilágának térsége, melynek legszervezettebb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította. A XIV. századi Havasalföld (Árgyasudvarhely) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi-ősök székely eredete terén, melynek történelmi valóságát az egyetemesség szintjén a görög műveltség is igazolja! Az „*Archiregnum Hungaricum*” részét képező XIV. századi Havasalföld történeti földrajzának egyetemes jelentősége és a görög kapcsolatok fényében indokolt a fenti összefüggéseket a legmagasabb tudományos szinten közzé tenni. A XIV. századi Havasalföld székely öröksége egyetemes jelentőséget képvisel a filhellén műveltség tükrében, mivel alapvetésként kell azt rögzíteni, hogy Hunyadi János alakja a magyar és a görög történetírásban őrződött meg a legmagasabb akadémiai tudományosság szintjén!

III. Székely dicsőség a Kárpátokon túli magyar gyepűvidéken 1345-ben!

A XIV. században a Lackfiak a legkiemelkedőbb magyar hadvezérek közé tartoztak. E család tagjai számos jelentős tisztséget betöltöttek (pl. nádor, erdélyi vajda, székely ispán, országbíró). Hét évtizeden keresztül, 1326-1395 között a királyi udvarban a Lackfi-család tagjai töltötték be a főlovászmesteri tisztséget. Lovasíjász magyar haderőnk alapját képezte a királyi ménes kiválósága, melynek minőségi voltáért volt felelős a mindenkori főlovászmester, aki a zászlósorak kiemelt jelentőségű hatalmi körébe tartozott. A Lackfi-család tagjai

kimagasló csatateri diadalok hadvezérei voltak, melynek alapját a magyar lovasíjász hadművészeti értéktár jelentette! E tárgykör kapcsán fontos arra a csatára emlékezni, melyben Lackfi András (?-1359) a lovasíjász székely haderővel hatalmas diadalt aratott a Kárpátokon túli magyar gyepűvidéken 1345-ben! E magyar győzelem előzményeként Küküllei János a „Nagy Lajos krónikája” címet viselő műve 6. fejezetében a következőket rögzítette: „a tatároknak Magyarország ellen dühöngő népei az erdélyi rész határait és a székelyeket gyakorta megtámadták, a király Lackfi András erdélyi vajdát, a serény és harcias férfiút a székelyekkel, a nemesekkel és erős hadinéppel e tatárok ellen küldte”. (1) „1345-ben, Lackfi András székely ispán vezetésével jelentős székely had lépte át a Kárpátokat, s a saját földjükön megtámadva, legyőzte a tatárokat”. (2) Az „1345-ös események idején Lackfi András székely, brassói, besztercei és medgyesi ispán volt”. (3) A magyar hadtörténet kiemelkedő öröksége, hogy a „székelyekből álló sereg” 1345-ben Lackfi András székely ispán vezetésével Moldvában fényes győzelmet arat a tatárok felett”. (4) E csatateri diadal eredménye lett az is, hogy a „következő években a székelyek sikerrel megismételték a támadást”. (5) E győzelmek révén a „magyar befolyási övezet keleten a Dnyeszter folyóig kitolódott”. E győzelmek az Arany Horda, azaz „tatárok kiszorulását vonta maga után az Al-Duna és Dnyeszter közötti területről”, és ekként „a Magyar Királyság közvetlen tatár veszélyeztetettsége megszűnt”. (6) Magyarország honvédelme terén ezen 1345-ös diadal távlati eredményei különleges értékkel bírtak, hiszen másfél évtizeddel később a török hatalom végleg megvetette a lábát a Balkánon akkor, amikor elfoglalta Drinápolyt. Nagy Lajos király hadvezére, Lackfi András (?-1359) és lovasíjász székely hadának 1345-ben aratott hatalmas diadálának jelentőségét érdemes a XIII-XV. századi összefüggések mentén is elemezni, hiszen II. András királyunk korától a Hunyadiak

századáig a Kárpátokon túli gyepűvidékeink lovasíjász magyarsága jelentette a honvédelem főerejét! E körben fontos utalni arra, hogy 1345-ben a magyar király, „I. (Nagy) Lajos újra megszervezi Dél-Moldvában a tatárjáráskor elpusztult milkói római katolikus püspökséget.” (7) A „milkói püspökség befolyása kiterjedt” a moldvai és a „havaselyi magyarságra is, mely vitalitás szempontjából semmivel sem maradt a moldvai magyarság mögött”. „Moldva és Havaselve között népi összetétel szempontjából nem állott fenn lényeges különbség”. A „Kárpátok külső lejtőin” élő magyarság „a gyepük előretolt őrségét alkotta”. (8) A XIV. századi magyar-görög kapcsolatok köréből fontos adalék a következő! Az 1359-ben megalapított „havaselyi, másként ungro-vlahiai érsekséget, 1374-ben pedig a moldvai érsekséget” illetően elemzendő történelmi emlék, hogy a „havaselyi metropolita felhatalmazást kapott arra, hogy a Kárpátokon innen, tehát Erdélyben és a Temesközön joghatóságot gyakoroljon”, tehát „szentelhetett és küldhetett ide görögkeleti papokat”. „1391-ben a Drágfiak ősei a máramarosmegyei Körtvélyesen görög keleti monostort alapítottak s annak apátját a konstantinápolyi pátriárka nagy joghatósággal ruházta fel. A Drágfiak birtokain, Szilágy-, Szatmár-, Ugocsa-, Bereg-, Máramaros- és Szolnok-Doboka megyék területén lakó görögkeletieket mind joghatósága alá rendelte. Hatalmat adott nekik templomok szentelésére, a vallási perekben való bíraskodásra és felszólította a szomszédos püspököket és metropolitákat, hogy a szoros értelemben vett püspöki teendőikben a körtvélyesi apátnak (igumen-nek) legyenek segítségére.” (9) A „Havaselyén letelepedett magyarság száma igen jelentős volt”, hiszen az „egyházi téren elért eredmények tekintélyes létszámú magyar jelenlétét is bizonyítják”. A „Havaselyét megalapító legendás” Fekete Vajda kapcsán fontos az „a hagyomány, mely úgy tudja, hogy a vajda felesége szép templomot építtetett az

országban élő katolikusok számára”. Ezen alapvetésre tekintettel a „*pásztorvajda*” térség és az „*ungrovláhiai*” megnevezések fontos és elemzendő tárgykört jelentenek. (10) Ezen tudományos megállapítások kapcsán indokolt a fentebb említett Fekete Vajda történelmi jelentőségére is utalni. Havasalföld első vajdája egy „*fekete vajda volt, aki magyar nemzetből származott*”. (11) Évszázadokon átívelő tudást jelentett ez, hiszen „*Giacomo Pietro di Luccari (1551-1615) raguzai történetíró 1605-ben*” a fekete vajdát „*magyar nemzetiségű*” személyiségként rögzítette; aki „*1310-ben vette birtokba Havasalföldnek*” egy részét, és e „*fekete vajda*” temetésére Argesben került sor. A görög származású Paisziosz Ligaridisz (1610-1678) gázai görögkeleti metropolita szerint a fekete vajda a „*magyar király gyermeke*” volt, és „*Pannóniából kivándorolva*” ő alapította meg az „*országot és a fővárost*” Hosszúmezőnél; és e magyar hős neve „*Vlach*” volt, és a magyar király gyermekeként született. (12) Ezen, a görög vlahosz szóból latinizálódott megnevezés magyar pásztorjogi jelentőségére az alábbiakban majd még kitérek!

IV. Görög császár Budán Nagy Lajos király udvarában (1366)

Nagy Lajos király 1342-1382 között, negyven esztendőn át tartó uralmának kimagasló minőségét már az is jól mutatja, hogy azonnal fellépett a súlyos jogsértések ellen: augusztus 11-én meghozott első rendeletével kötelezte az ország összes vármegyéjét, hogy tartsanak gyűléseket, és minden hatalmával visszaélő, rabló és tolvaj ellen haladéktalanul lépjenek föl. 1342-ben teljes hatalmat szerzett a macsói bánóság területe felett. A Kárpátokon túli régi magyar gyeputárségek határvédelmi erejét folyamatosan meg kellett erősíteni. E tárgykörben fontos rögzíteni, hogy igen „*komoly hadjárat volt a tatárok ellen 1345-ben*”, amit „*Lackfi András székely ispán vezetett székely harcosai élén*”. (1) A csatateri győzelmeket diplomáciai értéké is kell tenni,

melyre kiváló példa, hogy 1366-ban a görög császár Budán járt Nagy Lajos király udvarában. Az 1366. évi magyar-görög diplomáciai kapcsolatrendszer jegyében az alábbi adalékot érdemes kiemelni! Baán István ezt rögzítette: többek szerint a fenti magyar-görög diplomáciai történések kapcsán az volt a legfontosabb eredmény, hogy „*a bizánci uralkodó helyeselte a magyar király szándékát, hogy a „sem görög, sem római” keresztiségi formákat követő eretnekeket (újra) megkereszteljék*”. (2) Nagy Lajos király fenti döntései a kereszténység védelme érdekében a keresztény egység megteremtését célozták: ennek legfontosabb bizonyítéka, hogy a görög császárral Budán történt ünnepélyes találkozása az uniós törekvéseket szolgálta: ennek keretében mindkét uralkodó fel is lépett a szakadárak ellen a maga országában. Baán István azt is kiemelte, hogy ugyan 1054 óta „*a görög és a latin egyház között szakadás volt*”, ám mégis elismerték „*egymás keresztiségét*”. A tárgyalások végeztével a magyar király a görög császárt a Vidini Bánságig kísérte. (3) A görögség a XIV. század közepétől folyamatosan a végóra fenyegetettségében élt. (4) Egyedül Magyarország járt el a görögök megmentése érdekében! 1359-ben a konstantinápolyi pátriárka Oungrovlachia érsekévé szentelte Hiakinthoszt: a havasalföldi kolostorokból ekkoriban keleti papok kerültek magyar földre, és talán szerepük lehetett a pár évvel későbbi magyar-görög diplomáciai eseményekben. „*1366-ban V. Ioannész Palaiologosz császár Budára jött, hogy I. (Nagy) Lajos királytól kereszties hadjárat formájában kérjen segítséget Bizánc részére az oszmán-törökök ellen.*” (5) V. Ioannész görög császár 1366. évi (diplomáciailag nyilván jól előkészített) budai útjára azért került sor, hogy a magyar király segítségével „*eszközölje ki az uniót és a Nyugat segítségét a török ellen*”. A görög császárt Lackfi Dénes erdélyi vajda kísérte Nagy Lajos udvarába. Megérkezése után megindultak a budai várban a tárgyalások. 1366 tavaszán mind a két uralkodó követeket

küldött a pápához, akik csak július vége felé tértek vissza Avignonból. A görög császár a fél esztendőnél is hosszabb magyarországi látogatása és budavári tárgyalásai során Nagy Lajos király saját palotájában nyert elhelyezést. (6) A tárgyalások lezárását követően Nagy Lajos király maga kísérte el vendégét a vidini (bodonyi) bánságig. A Bodonyi Bánság, jelesül Bodony (Vidin) városa és környéke a XIV. századi magyar világban a székely Bod/Both/Bud/But-nemzetség központi területe lehetett: innen eredhetett e település magyar neve. Bodony XIV. századi magyarságának története Magyarpásztorföld (Oungrovlachia) térségének magyar-görög kapcsolatrendszerével összefüggésben külön is kutatandó kérdéskör. **A Magyar Katolikus Lexikon is rögzíti azt, hogy Árgyas** (Árgyasudvarhely, Argas, Argen) egykori püspökség volt Havasalföldön: 1330-ban Károly Róbert alapította vagy állította helyre. **Árgyasban** Nagy Lajos király az egykori milkói püspökség területét is az árgyasi püspökségre bízta. Havasalföld (Oungrovlachia, Magyarpásztorföld) hatalmi központjának számított Árgyasudvarhely a XIV. század közepén. E tárgykör kapcsán fontos, hogy a görög vlachosz szó pásztort jelent. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „*ius valachicum*”, azaz a pásztorjog, és az ebbéli életmódot kifejező oláh szó is. A XIV. századi Havasalföld görög neve Oungrovlachia, ami Magyarpásztorföld jelentéssel bír: ez volt a Kárpátokon túli magyar lovasíjász nemzetségek nagy szabadságban élő nagyállattartó pásztorvilága, melynek leghatalmasabb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította. A XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi-ősök székely eredete terén. A fenti adalékok arra mutatnak, hogy Hunyadi János édesapja a havasalföldi székely Örlóc-nem Bod/Both/Buth-ágából származó Buth-i Vajk volt. A „*Buthi Valachi filius*” azt jelenti, hogy

édesapja, Buth-i Vajk magyarsága a görög műveltségi szókincs, fogalmi világa jegyében értelmezendő. 1851-ben gróf Teleki József akadémiai elnök írt arról, hogy a tudós Zágoni Aranka György (1737–1817) volt „*Hunyadi erdélyi magyar nemes származásának legtüzesebb védője*”: álláspontja szerint a „*Hunyadi Székely nemzetség azon székelyektől veszi eredetét, kiket István király Arad vezérlése alatt Hunyad vármegyébe szállíttatott a határok őrzése végett*”. (7) A magyar Hunyadi-nemzetség székely eredete tárgykörében indokolt kiemelten hangsúlyozni, hogy négy nemzedékük vitézi hősiessége kimagasló értéket képvisel a keresztény Európa megvédésének egyetemes jelentőségű történeti értéktárában! A Hunyadi-film történelmi jelentősége abban áll, hogy Buthi Vajk, Hunyadi János, Mátyás király és Corvin János csatateri hősiességének bemutatása által az „*Archiregnum Hungaricum*” egyetemes értékeket felmutató hadtörténeti, diplomáciatörténeti és hatalmas művelődéstörténeti emlékei is végre közismertté lesznek a XV. századi Európa keresztény reneszánszának tükrében! Kárpát-medencei nemzeti értéktáraink tárgykörében rendkívül fontos a Hunyadi-film által bemutatni a XI-XV. századi „*Archiregnum Hungaricum*” határvédelmi rendszerét, különös tekintettel a Kárpátokon túli ősi magyar lovasíjász gyepűvidék katonai és jogrendi világára. A középkori Magyarország jogállami minősége Szent István király korától a Hunyadiak századaig Európa legmagasabb szintű törvényi világát jelentette! Ezen magyar alkotmányos jogrend évszázadokon átívelő jelentősége mutatkozik meg abban is, hogy a XV. századig megteremtett magyar joggyakorlat emlékei megőrződtek Werbőczy István „*Hármaskönyv*” címet viselő joggyűjteményében, ami 1514-től egészen 1848-ig meghatározta a magyar nemzeti lét törvényi kereteit. A Hunyadi-filmben rendkívül fontos bemutatni a XIV-XV.

századi Erdély és Székelyföld nemzeti értéktárait, ami a magyar Hunyadi-nemzetség székely eredete tárgykörében a korabeli lovasíjász huszáraink határvédelmi jelentőségét is végre nemzetközi szinten tenné ismertté. Különösen fontos célkitűzés ez a Kárpáton túl magyar lovasíjász gyepűvidék világának a bemutatása kapcsán, hiszen Erdély, Székelyföld és Havasalföld történelmi elemzése során a magyar államhatalmi, katonai és jogrendi alapvetések jelentik a legfontosabb értelmezési keretet. Magyar Szent Koronánk középkori törvénykezési világának számos emlékét indokolt a korrajz méltó ismertetése céljából a filmben bemutatni, hiszen a nemzeti hadszervezési elveinknek és a nagyállattartó lovasíjász magyarság pásztorjogának („*ius valachicum*”) együttes bemutatása Erdély, Székelyföld és Havasalföld jogrendi világára is végre méltó módon világítana rá. Méneseink és gulyáink nagy szabadságban élő magyar lovasíjász pásztorvilágának csikósai és gulyásai jelentették a legfőbb erejét a XIV-XV. századi nemzeti hadszervezésünknek, hiszen a lovasíjász hadművészetünk alapját a kiváló loállományunk jelentette. A XI-XV. századi „*Archiregnum Hungaricum*” törvénykezésében a lovasíjász magyar pásztorjog („*ius valachicum*”) mindvégig a központi elemét jelentette a királyi döntések meghozatalakor. E tárgykörben rendkívül fontos rámutatni arra, hogy a nemzeti határaink védelmében jeles hadművészeti értéktárat teremtő székely világ körében rendkívüli tiszteletben álló Szent László király törvénykezésében a határvidékeinken élő lovasíjász pásztorvilágunk oltalma igen magas jogrendi szinten valósult meg. Szent László törvénye szerint kizárólag királyi engedély birtokában lehetett lovat vinni kereskedés céljából „*a végekbe*”, és e jogi alapvetés megsértőjétől a lovát végérvényesen elvették, és a jogsértőt börtönbe zárták. Szent László király törvénye így szólt: „*ha a végek ispánjai megengedik, hogy valaki a király engedelmé nélkül áruljon lovat vagy ökröt e haza határán*

túl, akkor fosztassanak meg az ispáni tisztségüktől”. Szent László király törvénye rendelkezett a határőrök eljárásáról is: „*a végbeli katonák, akiket közönségesen öröknek neveznek, ha az ispán tudtán kívül művelnek valami efféle dolgot, ha szegények, veszítsék el szabadságukat*”; és az előjáróik (parancsnokaik) a vétkekességük bizonyítása esetén pedig teljes vagyonekobzás alá estek. Szent László király törvénye a más országokból érkező kereskedőkről is rendelkezett: „*Ha más ország tájáról jövevény ember érkezik a végekbe lovat venni, vagy egyéb áruval való kereskedés okáért, menjen azon végbeli ispán követével a király eleibe, és vásároljon a király engedelmeiből, amit és amennyit engedni fog neki, a király poroszlója előtt*”. Könyves Kálmán király törvénykezése is szólt „*azon lakosok büntetéséről, akik magyar lovakkal idegenbe kereskednek*”, mely szerint „*Magyarországon lakó ember senki ne merjen*” a „*végekben magyar lóval kereskedni*”. Magyar Szent Koronánk középkori törvénykezési világában rendkívül fontos volt a határvidék gyepűtérségeiben élő magyar lovasíjász világunk védelme a pásztorjog („*ius valachicum*”) királyi szabályozása által. A fenti törvényi hivatkozások a tiltás jegyében születtek meg azok irányába, akik más területekről, az ország belsejéből érkeztek a magyar határvidékre kereskedni. A hivatkozott tiltási törvényhelyek alapján igen fontos a középkori magyar jogrendünk felhatalmazási gyakorlatát is meglátni, hiszen a király engedélye révén már mód nyílt a lókereskedelmi tevékenység folytatására. Ezen engedélyezési gyakorlat vált intézményesítetté a XII-XIII. századok során, melyre tekintettel indokolt kiemelten rögzíteni, hogy az ősiségünkön alapuló királyi törvénykezési gyakorlatból kifejlődött pásztorjog („*ius valachicum*”) a határvédelmet ellátó magyar lovasíjász pásztorvilág életmódbeli, megélhetési és kereskedelmi érdekeinek védelme céljából született meg. E magyar jogrendi minőségéből született meg

Havasalföld latinizálódott megnevezése: Vlachia (magyarul Pásztorföld). E tárgykörben egyrészt a Kárpátokon átnyúló, másrészt az ezzel összefüggésben álló magyar távolsági kereskedelmi tevékenységet is indokolt meglátni. Ezen középkori nemzeti jogrendi alapvetéseink mentén indokolt a magyar Hunyadi-nemzetség székely eredete tárgykörében Erdély, Székelyföld és Havasalföld kapcsolatrendszere történelmi elemzésének a XI-XIV. századra vonatkozó értelmezési kereteit meghatározni. Remek lehetőséget jelent a Hunyadi-film annak az évszázadokon átívelő kapcsolatrendszernek a bemutatására, ami a fenti királyi törvénykezési hivatkozások XI-XII. századi történelmi háttérének tekintetében a legfontosabb. Szent István király korától III. (Görög) Béla király korszakáig 2 évszázadon át magyar-görög határ létezett a Kárpátokon túli területeken, azaz a határvédelmet jelentő végeken. A keresztény egység örök eszménye jelentőségének tárgykörében egyetemes értéket jelent, hogy egy évezreddel ezelőtt Szent István király megnyitotta a Magyarországon átvezető Szentföldre irányuló zarándokutat, ami a Duna menti ősi hadiút mentén a Kárpátokon túli térségeken át a Fekete-tengerig, majd Konstantinápolyon át vezetett a kereszténység szülőhelyére! E szentföldi zarándokútvonal egyben műveltségi és kereskedelmi kapcsolatokat is jelentett. A XI-XII. századi magyar-görög határ térségeiben élő magyar lovasíjász pásztorvilág életmódbeli, megélhetési és kereskedelmi érdekei fejeződtek ki a magyar pásztorjog („*ius valachicum*”) királyi szabályozása révén, mely jogosultjának a kiváltságos helyzete a latinizálódott „*valachus*” szóban fejeződött ki. A királyi engedély birtokában pásztorjoggal („*ius valachicum*”) felruházott személy volt a XI-XII. századi „*valachus*”, aki a korabeli magyar-görög határvidék gyepűtérségeiben ménessel bíró, lókereskedelmet folytató és határvédelmet ellátó lovasíjászunk volt, akinek védelme érdekében születtek meg a

fenti királyi rendelkezések tiltó szabályai a máshonnan a „*a végekbe*” érkezők ellenében. A királyi engedély valójában kiváltságot jelentett a pásztorjoggal („*ius valachicum*”) felruházott határvidéki magyar lovasíjász számára, ami aztán mintegy öröklődő lókereskedelmi jogi kiváltsággént nemzedékről nemzedékre szállt, és nemzetségi szervezőerőt is jelentett. A középkori határvidéki lókereskedelmi „*valachus*”-kiváltság jelen volt az Erdélyi Fejedelemség XVI-XVII. századi világában is, hiszen ez a magyar nemzeti önmeghatározást fejezte ki, melyre kiváló példa a művelődéstörténetünk egyetemes jelentőségű személyisége, Kájoni János. A XI-XII. századi történések elemzésekor indokolt hangsúlyozni, hogy a kiváltságot jelentő pásztorjog („*ius valachicum*”) kizárólag a magyar jogrendben született meg, és vált évszázadokon át ható erővé; ami természetes is, hiszen ez természetes módon adódik a kiváló ménesekkel rendelkező lovas nemzet mivoltunkból és lovasíjász hadművészetünkéből. E XI-XII. századi lókereskedelmi kiváltsággal felruházott határvidéki magyar lovasíjász világ egyetemes szinten is jelen volt Európa műveltségi világképében, hiszen a korabeli magyar-görög határ léte közismert volt a Kárpátokon túli területeken. A kiváltságot jelentő pásztorjog („*ius valachicum*”) történelmi jelentőségét a magyar kenéjog világával indokolt együtt értelmezni, ami az ősi nemzetségi társadalmunk életmódbeli és bíraskodási szabályozásával, valamint a hadrendi irányításával összefüggő szervezőerőt jelentett a Kárpátok gyepűvidékein. A magyar-görög kapcsolatok jegyében indokolt arra utalni, hogy a több kenézséget egységes szervezési elvek mentén irányító igazgatási rendszer kizárólag Erdély és Thesszália hatalmi világában honosodott meg. Anonymus krónikája elemzésekor a legfőbb értelmezési keretet a magyar lovasíjász pásztorvilág korabeli lókereskedelmét szabályozó és kiváltságot

jelentő pásztorjog („*ius valachicum*”) történelmi jelentősége, valamint a korabeli görög kapcsolatrendszer emlékei alapján indokolt meghatározni. Havasalföld megnevezése Konstantinápoly világában Oungrovlachia volt, ami Magyarpásztorföldet jelent: ebben fejeződött ki az „*Archiregnum Hungaricum*” Kárpátokon túli hatalmi és jogrendi jelenléte, valamint ezen gyepüvidékünk magyar lovasíjász határvédelmi jelentősége. A görög vlachosz szó pásztor jelent, és ez latinizálódott Vlachia megnevezésként, ami már önmagában is rámutat a görög műveltségi alapvetések kiemelt jelentőségére a XIV-XV. századi magyar nemzeti történelmünk egyetemes voltának felmutatása tárgykörében!

A katonai erőként együttműködni tudó lovasíjász csikósvilágot kell látnunk minden korabeli győzelmünk hátterében! Lovasíjászaink középkori csatateri győzelmei okán fontos tehát kiemelten hangsúlyozni, hogy ez a magyar lovasminőség sokkal többet jelentett, mint sok jó íjászt lóra ültetni, és jól lovagolni. A minőségi lóállomány megteremtése is komoly szakértelem, odaadás és lószereket révén valósulhatott meg: nemzedékek során átadott olyan hatalmas tudásról van szó, mely a korabeli magyar csikósvilág hétköznapi életmódjában gyökeredzett. A magyar lovasíjász a ménesek és gulyák pásztorvilágából nőtt ki, gyermekkorától kezdve lóháton létezett, és ekként sajátította el minden tudását, beleértve az íjászatot is.

V. Az 1396-os nikápolyi csata egyetemes jelentősége!

A magyar lovasíjász hadművészetünk egyetemes jelentőséget képviselt a XIV. századi keresztény Európa megvédésekor, melyre tekintettel érdemes azon évtizedek harcait felvázolni, melyekben Magyarország hősi módon állt helyt egészen az 1396-os nikápolyi csatáig! E hatalmas küzdelem kapcsán indokolt hangsúlyozni, hogy a

korabeli magyarság legfőbb célja a török hódítás megállítása volt. A fentebb már hivatkozott 1345-ös magyar csatateri diadal utáni évtizedekben új helyzet állt elő, hiszen nem sokkal később a török hatalom lett a főhatalom a Balkánon! Az „*oszmánok 1354-ben vetették meg a lábukat a Gallipoli-félszigeten*”. „*Fél évszázad sem kellett ahhoz, hogy a Balkán-félsziget egyik jelentős, egykoron erős államát, Bulgáriát meghódítsák, s bulgáriai uralmukra támaszkodva Szerbiát, Makedóniát, Albániát és Boszniát is elfoglalják.*”(1) „*1361-ben I. Murad elfoglalja Drinápolyt és evvel a törökök lábukat megvetik a Balkán félszigeten*”, melynek következtében „*1366-ban már komolyan foglalkozik Lajos király a törököknek Európából való kiűzése eszméjével*”. (2) Valójában két nikápolyi csata is nagy fontossággal bírt a XIV. században, az elsőre 1366-ban került sor! Nagy Lajos király magyar seregének az „*1366-ban a Balkánon megjelent oszmán-török hadak ellen Nikápolynál győztesen megvívott*” csatája hatalmas jelentőséget képviselt. (3) A nemzetközi összefüggések okán érdemes arra is utalni, hogy a Kárpátokon túli magyar térségek helyzete 1371-től kezdve ismét erősen romlott, mivel ezen esztendőben a törököktől a szerbek hatalmas vereséget szenvedtek a Marica folyónál, amit 1389-ben Rigómező követett. Ezen török győzelmek után Zsigmond magyar király nagyhatalmi diplomáciai törekvéseinek a legfőbb célja az volt, hogy Európa keresztény lovagjainak egyesített hadereje nézzen szembe a török fegyverekkel, hiszen sorsközösség állt fenn a keresztény egység eszménye jegyében! „*1394-ben a török már ismét előre nyomult*”, és birtokba vette „*Nikápolyt, Sumlát, Bodont és Szilisztriát*”. (4) Ekkor is a Kárpátokon túli gyepüvidékeink lovasíjász magyarsága jelentette a határvédelem legfőbb erejét. A székely haderő jelentőségére mutatnak rá a következő adalékok. „*1394 őszén Zsigmond király indítatva érezte magát hadat vezetni István*

moldvai vajda ellen, aki a lengyel fennhatósághoz pártolt, s országát Erdély felől elzárta és megerősítette. „A király a székelyek ispánját, Kanizsai Istvánt előre küldötte bandériumával s a székely fölkelő hadakkal, hogy utat nyissanak a hegyi torlászokon át.” A „székelyek behatoltak Moldvába, ütközeteket vívtak”, és „biztosították a király bevonulását”. „A magyar és székely seregek kevés pihenés után megindultak Havasalföldébe”, és Zsigmond „király tavasszal Budáról maga is oda sietett”. „Kíséretében volt a székelyek ispánja, Kanizsai István, aki Kis-Nikápoly ostrománál a törököktől sebet kapott székelyei élén.” (5) A lovasíjász székely haderő történeti értéktárát is indokolt felmutatni nemzetközi szinten is, hiszen e magyar nemzetrész a legjelentősebb közösségi erőt jelentette a keresztény Európa megvédésében. A nikápolyi csata a Kárpátokon túli lovasíjász határvédő magyarság történeti világa kapcsán olyan elemzendő tárgykört jelent, melyet az évszázadokon átívelő összefüggések jegyében indokolt elvégezni! Jó példa erre Moldva, hiszen a Fekete-tengerig terjedő déli részét jelentő Besszarábia, és ennek a Duna bal partján lévő Kilia városa „felváltva magyar-lengyel uralom alatt” állt „1387-től 1513-ig”. (6) „Bajezid szultán Bulgáriát teljesen alávetvén, az 1394-ik év folyamán a Duna mellékén Bodont, Nikápolyt és Sziliztriát is elfoglalta”, melyre tekintettel Zsigmond király „Kanizsai Miklós tárnokmestert, a jeles diplomatát, körútra küldé Németországba, Franciaországba, Burgundba és Olaszországba, hogy a török ellen a nyugati hatalmak segítségét is megnyerje”. A „nikápolyi hadjárat 1396-ban” azért indulhatott meg, mert „Kanizsai Miklós tárnokmester fáradozása nem volt hiábavaló; kivált Franciaország karolta fel a török elleni háború eszméjét”, és „vezéréül a burgundi herceg fia Nevers János gróf jelöltetett ki”. A legfontosabb eredményt azzal érte el Zsigmond király, hogy „Bajezid szultán, mihelyt a keresztény seregnek a Dunához való

megérkezéséről hírt vett, Konstantinápoly ostromával azonnal felhagyott”! A francia lovagok a csata előtti napon, „27-én kijelentették, hogy az első összecsapás dicsőségét maguknak követelik”, pedig „figyelmeztette őket Zsigmond, hogy az első támadásra” a „könnyű lovasság való”, így a keresztény haderő 1396. „szeptember 28-án reggel előleges megállapodás és egységes terv nélkül” vette fel a harcot Nikápolynál. (7) A magyar lovasíjász hadművészet a lőfegyverek koráig, a XVI. századig a legeredményesebb csatateri harcászati értéktárát képviselte, de a nyugati páncélos lovagi harcmodor ezt nem ismerte fel, és a súlyos vereség be is következett. „Húszezer keresztény hős holtteste borította a nikápolyi csatateret” 1396-ban. A keresztény haderő keresztény vereségét követően „az oszmán hadsereg pedig gyilkolva, tűzzel-vassal pusztítva, fölhatolt egész a Dráváig”. A magyar király, „Zsigmond hajón menekült Konstantinápolyig”. (8) Igen fontos rámutatni arra, hogy a XIV. századi „Archiregnum Hungaricum” hatalmi ereje és lovasíjász hadművészete a kor Európájában felülmúlta a lovagi hadviselést! A magyar egyház-, állam- és jogrendszer a Kárpátokon túli határterületeken a legmagasabb minőséget képviselő civilizációs tényezőként volt biztonságot teremtő erő, melynek alapja a lovasíjász magyar hadművészet volt. Ezen alapvetések mentén szükséges felismerni az 1366. és 1396. évi nikápolyi csaták egyetemes jelentőségét a keresztény Európa megvédésében! A XIV. századi határvédelem legfőbb erejét a Kárpátok mindkét oldalán megteremtett magyar állami, egyházi és katonai rendszerek együttese biztosította, melyben a legfontosabb Havasalföld magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje lovasíjász határvédelmi jelentőségét felmutatni. E körben indokolt a magyar Hunyadi-nemzetség székely eredetének a történelmi háttérre vonatkozó kutatási szempontrendszeret is meghatározni, hiszen Hunyadi János édesapja Havasalföldről

származott. Indokolt arra is utalni, hogy az 1396-os nikápolyi csata utáni korszakban Zsigmond király udvari vitéze volt Hunyadi János édesapja! A kiváló székely tudós, Pónori Thewrewk József (1793–1870) tanító, királyi táblai jegyző, ügyvéd, író, régiséggyűjtő és nyelvújító a következőket rögzítette 1825-ben: Hunyadi János édesapja, „*Buthi Vojk Hunyadi Nemes Magyar*” kapcsán fontos megemlíteni a magyar lovagkirályunknak, „*Nagy Lajosunknak 1378-ban kelt diplomáját, melyben Székely Vojkról, mint Hunyadon Birtokosról emlékezett*”, és leginkább azt kell hangsúlyozni, hogy „*Hunyadi Székelyünk tiszta származását*” igazolják a valós történelmi emlékek. (9) Ezen emlékeztetmíveltségi alapvetéseket indokolt az ifjúság tudását és hazafias nevelését szolgáló tankönyveinkben is rögzíteni, hiszen a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetű volt, és hatalmas történelmi személyiségek egyetemes szinten képviselték a hazaszeretet eszményét!

A XV. századi nemzetünk lovasíjász huszárságának csatateri jelentőségét igazolja Albrecht Dürer 1517-ben alkotott metszete, melynek hagyományos viseletben ábrázolt magyar lovasíjásza hátrafelé nyilazó voltában különleges hadművészeti értéket képviselt a kereszténység védelmében. E kiváló műalkotás alapul vételével készült e fénykép, ami Hunyadi János édesapja, Vajk udvari lovag lovasíjász hadművészete és a XV. századi forrásokban is megörökített csatateri vitézsége előtti tisztelet fontosságát kívánja felmutatni. Dürer metszetéhez képest két fő változtatás látható ezen újdonságot jelentő képen: egyrészt hagyományos magyar bajusz ékesíti az ifjesztítő vitéz arcát; másrészt a lovasíjász mellkasára felhelyezésre került az a család eredetét

igazoló székely jelképes címerészlet, melynek teljes címerképe Hunyadi János építkezései révén Vajdahunyad várkapornájában látható 1446 óta.

Köpeczi Sebestyén József 1927-ben kiváló rajzot készített e genealógiai Hunyadi-címerről, ami a Nap és Hold székelycímeres ábrázolásával együtt került megalkotásra. Hunyadi János családcímere e magyar uralkodóház székely eredetéről tesz archeogénuszi címerjogi tanúbizonyságot.

HÁROM ÉRTEKEZÉS

HUNYADI SZÉKELY JÁNOS,
Magyarországi Kormányzó', Erdélyi 's Ha-
vasalföldi Vajda', Tóthországi, Temesi 's
Szörényi Bán', Besztercei örökös Gróf,
és Nándor-Fejérvári Kapitány' törvényes ágy-
ból lett születésének bebizonyítására.

Jegyzetekkel közli

Pónori Thewrewk József,
Magyarországon és Erdélyben mind a két Törvény-
szék' Ügyeinek hites Ügyésze.

Pozsony, September' 25-dikén, 1825.

Pónori Thewrewk József „Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó, Erdélyi s Havasalföldi Vajda, Tóthországi, Temesi s Szörényi Bán, Besztercei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására” (Pozsony, 1825.) címet viselő művének címlapja.

Források:

I. A második honalapítás egyetemes jelentősége. (1) Hajdu Imre: A megmentők jutalma. In.: Szabadidő. Az Észak-Magyarország csütörtöki melléklete. 1995. július 27. címlap; (2) Dr. Csorba Csaba: muhi a magyar történelemben. In.: Észak-Magyarország. 1988. november 26. 7. o.; (3) Magyarország történeti kronológiája. Főszerkesztő Benda Kálmán. I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Bp., 1981. 137. o.; (4) Magyarország történeti kronológiája. I. kötet. Bp., 1981. 148. o.; (5) Moravcsik Gyula: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Bp., 1988. 317-320. o.; **II. Soós György diadala a tatár Nogaj kán felett!** (1) Magyarország történeti kronológiája. I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Főszerkesztő Benda Kálmán. Bp., 1981. 178. o.; (2) Selmeczi László: Kötöny népe

Magyarországon. Karcag, 2011. 132. o.; (3) Jakó Zsigmond: A torockói legenda kritikája II. In.: Korunk. 1975. 3. szám. 179. o.; (4) Szócs Tibor: Egy második „tatárjárás”? A tatár–magyar kapcsolatok a XIII. század második felében. In.: Belvedere Meridionale. XXII. évfolyam. 2010. 3–4. szám. 30. o.; (5) Szócs Tibor: Egy második „tatárjárás”? A tatár–magyar kapcsolatok a XIII. század második felében. In.: Belvedere Meridionale. XXII. évfolyam. 2010. 3–4. szám. 31., 32. o.; (6) Hunfalvy Pál: Az oláhok története 1. A MTA Könyvkiadó Vállalata. Bp., 1894. 374. o.; (7) Hunfalvy Pál: Az oláh fejedelemség kezdete. In.: Nyelvtudományi közlemények. 6. kötet. 1867. 236. o.; (8) Hunfalvy Pál: Az oláhok története 1. A MTA Könyvkiadó Vállalata. Bp., 1894. 431-432. o.; (9) Schütz István: A múlt nyomasztó öröksége: Gondolatok egy új román monográfiáról (Sala, Marius: De la latină la română). In.: Nyelvtudományi közlemények. 105. kötet. 2008. 368. o.; **III. Székely dicsőség a Kárpátokon túli magyar gypévidéken 1345-ben!** (1) Vásáry István: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In.: STUDIA CAROLIENSIA. 2006. 3-4. szám. 19. o.; (2) B. Szabó János: Vázlat egy ellenségkép történetéről I. A tatárok emlékezete Erdélyben, 1241-1621. In.: Aetas. 1995. 1-2. szám. 11. o.; (3) Vásáry István: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In.: STUDIA CAROLIENSIA. 2006. 3-4. szám. 20. o.; (4) Mezey József László: HONISMERET évfordulónaptára, 1995. In.: Honismertet. 1994. 5. szám. 87. o.; (5) B. Szabó János: Vázlat egy ellenségkép történetéről I. A tatárok emlékezete Erdélyben, 1241-1621. In.: Aetas. 1995. 1-2. szám. 11. o.; (6) Vásáry István: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In.: STUDIA CAROLIENSIA. 2006. 3-4. szám. 19., 27. o.; (7) Mezey József László: HONISMERET évfordulónaptára, 1995. In.: Honismertet. 1994. 5. szám. 87. o.; (8) Pataki József: Anjou-királyaink és a két román vajdaság. Kolozsvár, 1944. 71., 88. o.; (9) Dr. Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Veszprém, 1929. 97-98. o.; (10) Pataki József: Anjou-királyaink és a két román vajdaság. Kolozsvár, 1944. 73., 74. o.; (11) Korai magyar történeti lexikon. Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 258. o.; (12) Nagy Levente: A holló és a gyűrű jegyében. In.: Irodalomtörténeti Közlemények. Magyar Tudományos Akadémia. Irodalomtudományi Intézet folyóirata. Főszerkesztő Szörényi László. CXV. évfolyam. 2011. 6. szám. 624., 627-628., 628. o.; **IV. Görög császár Budán Nagy Lajos király udvarában (1366).** (1) Vásáry István: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In.: STUDIA CAROLIENSIA. 2006. 3-4. szám. 27. o.; (2)

Baán István: A XIV-XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 38. o.; (3) Baán István: A XIV-XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 38. o.; (4) Richard William: Southern: A nyugati társadalom és egyház a középkorban Bp., 1987. 101. o.; (5) Korai magyar történeti lexikon (9-14. század). Bp., 1994. 112. o.; (6) Kumorovitz L. Bernát: A budai várkapolna és a Szent Zsigmond-prépostság történetéhez. Zur Geschichte der königlichen Burgkapelle und des St. Sigismund-Kollegiatstiftes zu Buda. In.: Tanulmányok Budapest Múltjából .15. 1963. 119. o.; Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig. Szerkesztő Solymosi László. Bp., 1981. 218. o.; (7) Gróf Teleki József: Hunyadi János eredete. Pest, 1851. 30. o.; **V. Az 1396-os nikápolyi csata egyetemes jelentősége!** (1) Hóvári János: A nikápolyi csata. Fordulópont a balkáni oszmán hódítások történetében. In.: Hadtörténelmi közlemények. 111. évfolyam. 1998. 3. szám. 29. o.; (2) Rónai Horváth Jenő alezredes: Magyar Hadi Krónika. A magyar nemzet ezeréves küzdelmeinek katonai története. I. kötet. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága. Bp., 1895. 202., 203. o.; (3) Kovács István: Az elfelejtett sorsdöntő győzelem. Szabó Pál: 1440 – Nándorféhevár első oszmán–török ostroma és előzményei Szeged, 2015. Areión Könyvek. In.: Hítel. 2018. szeptember. 122. o.; (4) Erdélyi Zoltán: Hunyadi János élete és kora. Bp., 1903. 8. o.; (5) Dr. Szádeczky Kardoss Lajos egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja: A Székely Nemzet története és alkotmánya. E kiadás a „Hargitaváralja” J. Sz. K. a Franklin-Társulat bizománya Budapest, 1927. alapján készült. 42. o.; (6) Albisi Barthos Indár - Dr. Kurucz György: Történelmi atlasz. Közép- és újkor. Bp., 1928. 21. o.; (7) Rónai Horváth Jenő alezredes: Magyar Hadi Krónika. A magyar nemzet ezeréves küzdelmeinek katonai története. I. kötet. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága. Bp., 1895. 221., 222., 224., 225. o.; (8) Erdélyi Zoltán: Hunyadi János élete és kora. Bp., 1903. 11. o.; (9) Ponori Thewrewk József: Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó, Erdélyi s Havasalföldi Vajda, Tótországi, Temesi s Szörényi Bán, Besztercei örökös Gróf, és Nándor-Fejérvári Kapitány törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására. Pozsony, 1825. VII., XIX., XX. o.